Değerler Eğitimi Dergisi
Cilt 10, No. 24, 79-100, Aralık 2012
© Değerler Eğitimi Merkezi

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bir Değer Olarak Demokrasi Kavramına İlişkin Metaforik Algıları*

Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ**

Ayşe Ülkü KAN***

Ümmühan ÖNER****

Özet- Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin görüşlerini metaforlar yoluyla belirlemektir. Çalışma 2011-2012 eğitim öğretim yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği son sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya katılmada gönüllülük dikkate alınmıştır. Araştırma kapsamına 20'si kız 21'i erkek olmak üzere 41 öğretmen adayı alınmıştır. Araştırmada veriler "Demokrasi ……ya benzer; çünkü……." biçiminde eksik bırakılmış bir cümlenin bulunduğu formlarla toplanmıştır. Elde edilen veriler araştırma ekibiyle birlikte çözümlenmiştir. Buna göre araştırma sonucunda demokrasi kavramına ilişkin beş ayrı kavramsal kategori elde edilmiştir. Bunlar, *eşitlik/özgürlük, çeşitliliği barındırma, kargaşa ve zayıflık, gereklilik ile ulaşılamama* biçiminde isimlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler- Eğitim Fakültesi**,** Sosyal Bilgiler Dersi, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı, Demokrasi, Metafor

*Bu çalışma 27-29 Eylül 2012 tarihlerinde Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde düzenlenen 2. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi , Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı

E-posta: nurigomleksiz@yahoo.com

***Arş. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı.

****Arş. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.

Giriş

Kelime anlamı olarak demokrasi, "halkın iktidarı", "iktidarın halkta olması" anlamlarına gelmektedir (Santori, Tarihsiz). Demokrasi, halkın kendi kaderini tayin etmesine imkân veren, halk iradesini siyasi iktidarın belirleyici gücü haline getiren bir rejimdir. Demokratik toplumlarda bireysel irade ve tercihlerin siyaset üzerinde etkili olması beklenmektedir (Bolay, 1999). Demokratik sürecin kriterleri ise etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilinçli anlayış, gündemin kontrolü ve erişkinlerin dâhil olması şeklinde sıralanmaktadır (Dahl, 2001). Bu bağlamda demokrasi, halkın iradesinin yine halkın yararına halkın istediği biçimde kullanma özgürlüğü olarak tanımlanabilir.

Demokratik yönetim biçiminin, günlük yaşamda izlerinin görülebileceği sosyo ekonomik, kültürel ve siyasal bir felsefeyle yorumlanması gerekir. Demokratik yaşamın temelinde, insana saygı gösterme ve insan kişiliğinin değerine inanma vardır (Ertürk, 1978). Buna bağlı olarak günlük hayatta demokrasinin yansımalarını, çeşitli davranış ve düşünme biçimleriyle görmek mümkündür.

Dewey, demokrasinin, ülkenin yönetilmesi ve kanunların uygulanmasından daha geniş bir anlama sahip olduğunu belirtirken demokrasinin nihai hedefinin insan ilişkilerini geliştirmek ve bu ilişkilerin sürekliliğini sağlamak olduğunu belirtmiştir (Raywid, 1976). Başka bir ifade ile demokrasi bir yönetim biçiminden ziyade bir yaşayış biçimidir. Nitekim Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Dicle (2006) de demokrasinin bireylerin yaşamındaki önemine vurgu yaparken; toplumların yaşam kalitesinin, ekonomik gelişmişlik düzeyi ile birlikte, demokrasideki gelişmişlik düzeyi ile de yakından ilgili olduğu belirtmektedirler.

Demokrasinin ne olduğunu kavramak kadar onu hayata geçirmek de önem taşımaktadır. Bilindiği üzere demokrasi, ilkelerinin birey tarafından içselleştirilmesi ve hayata geçirilmesi ile öğrenilir. Fettahlıoğlu'nun (2005) da belirttiği gibi demokrasi yaşayarak öğrenilir ve demokrasinin öğrenileceği ilk yer aile ortamıdır. Demokratik davranışlar, insanın düşünce yapısına yerleşmediği sürece hayat bulamazlar. Bu durum ise ancak bireyi tüm yönleri ile ele alan, toplumsal ve bireysel hedefleri de önemseyen bir eğitimle gerçekleştirilebilir (Kaymakcan ve Meydan, 2010).

Birey eğitim sürecine ailede başlar ve okul bu süreci formal biçimde destekler. Benzer biçimde Karakütük (2001), demokrasinin bir yaşam biçimi olabilmesi için gerek aile gerekse eğitim kurumunun değerlerinin birbiriyle örtüşmesi gerektiğini savunmaktadır. Bir değer olarak demokrasi, bireylerin hayatları bo-

yunca kazanacakları ve uygulayacakları önemli bir düşünce sistemidir.

Demokrasi, değerler sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Toplumlar sahip oldukları değerleri eğitim aracılığı ile gelecek kuşaklara aktarmaktadırlar. Değerler sisteminin en önemli göstergesi, bireylerin tutum ve davranışlarıdır. Eğitimin en önemli rolü ise bireylerin kişilikleri üzerinde etkide bulunarak onların tutum ve davranışlarını istenilen yönde değiştirmektir (Sharma, 2003, Akt. Akın ve Özdemir, 2009). Eğitim belirli hedefler doğrultusunda bireye düşünme, bilgiye ulaşma, iletişim kurup işbirliği yapma, başkalarının haklarına saygılı olma gibi davranışlar kazandırır. Demokrasi eğitimi ise, bireylerin karar alabilecek, düşüncelerini paylaşabilecek ve başka insanların da aynı şekilde düşüncelerini ifade etmelerine imkân verecek bir yapıya sahip olabilmeleri için demokratik bir eğitim-öğretim ortamı oluşturmayı amaçlar (Gürbüz, 2006). Yani bir başka ifade ile demokrasi eğitimi, bireylerin hem kendi hem de diğer bireylerin karar ve düşünce sistemlerini anlama ve ifade edebilme özgürlüğüne sahip olabileceklerini öğrenmelerini sağlamaktadır.

Eğitim ve öğretimin amacı düşünen, eleştiren, araştıran ve sorgulayan bireyler yetiştirmektir. Bu niteliklere sahip bireyler, içinde yaşadıkları siyasal yapının gelişip güçlenmesinde de önemli bir rol üstleneceklerdir. Demokrasinin varlığını sürdürebilmesi için bu nitelikleri kendisinde taşıyan ve benimsemiş bireylere ihtiyaç vardır (Güven, 2009). Bu sebeple demokrasinin temel ilkelerinin birey tarafından kabul görmesi sağlanmalıdır. Büyükdüvenci (1990) demokrasinin dayandığı "eşitlik", özgürlük", "adalet", "aklın egemenliği", "insana saygı" gibi temel değerlerin ancak eğitimle içselleştirilebileceğini belirtmiştir. Ailede başlayan ve eğitim kurumlarında devam eden eğitim sürecinde öncelikle ilk ve ortaokulun öneminin büyük olduğu ifade edilebilir. Her iki eğitim kademesinde de kendisine yer bulan Sosyal Bilgiler dersinin ise içerik bakımından bireylerde demokrasi bilincini oluşturma ve geliştirme noktasındaki etkililiği ise tartışılamaz.

Demokratik eğitim ile Sosyal Bilgiler dersi arasında eğitim sürecinden ve Sosyal Bilgilerin doğasından kaynaklanan bir ilişki bulunmaktadır (Yazıcı, 2011). Sosyal Bilgiler dersi, ilköğretimde iyi ve sorumlu bireyler yetiştirebilmek amacıyla, Sosyal Bilim disiplinlerine ilişkin bilgiler temel alınarak, toplumsal yaşamda gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (Erden, Tarihsiz). NCSS (2001) tarafından etkili vatandaşın özellikleri "demokratik değerleri benimser ve onları yaşamına katmak için çaba gösterir" şeklinde açıklanmıştır. Sosyal Bilgiler Programında dersin

genel amaçları "demokratik değerleri yaşatmaya istekli", "demokrasi kavramını kavrayarak, yaşamlarını demokratik kurallara göre düzenleyen" bireyler yetiştirmek şeklinde belirtilmiştir (MEB, 2011). Farklı disiplinlere ilişkin konuları içeren Sosyal Bilgiler programı içerisinde demokrasi ile ilgili öğrenme alanlarına, ünitelere yer verildiği görülmektedir. Bu ders ile öğrencilerin bireysel hak ve özgürlüklerinin farkında, başkalarının haklarına saygı duyan, yaşadığı toplumun birer parçası olma özelliklerini kazanmış bireyler olarak yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde demokratik değerleri kazanabilmeleri için, öğrenme-öğretme ortamının demokrasinin dayandığı temel değerlere uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Öğrenme-öğretme ortamının düzenlenmesi konusunda en önemli görev, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine düşmektedir. Bu sebeple öğrencilere demokrasi bilincini kazandırma noktasında önemli bir rolü olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi kavramını içselleştirmiş olmaları beklenmektedir. Hizmet öncesi eğitimde öğretmen adaylarının bu kavrama ilişkin algılarının belirlenmesi de ayrıca önemlidir. Bu nedenle mesleğe henüz başlamamış öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin görüşleri, metaforlar yoluyla alınmaya çalışılmıştır.

Metaforlar, bireylerin düşünce ve eylemlerine yön veren yapılardır (Lakoff ve Johnson, 2005). Metaforlar, insanların hayatı, çevreyi, olayları ve nesneleri nasıl gördüklerini; farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışan araçlar olarak düşünülebilir (Cerit, 2008). Metaforlar, bireyin düşünce dünyasındaki zihinsel haritalama ve modelleme mekanizmalarıdır (Arslan ve Bayrakçı, 2006). Metaforlar, kişinin zihninin belli bir kavrayış biçiminden başka bir kavrayış biçimine doğru yönelmesini sağlayarak o bireyin belli bir olguyu başka bir olgu olarak görmesine imkân tanırlar (Saban, 2009). Buradan hareketle bireyler, metafor kullanarak bildikleri bir durum ya da kavramı daha iyi bildikleri bir durum ya da nesneyi kullanarak daha iyi tanımlama yoluna giderler. Böylece tanımlamaya çalıştıkları durum ya da kavrama ilişkin olarak zihinlerindeki temel kodlamaya yönelik ipuçları verirler.

Alan yazın incelendiğinde demokrasi ve metafor kavramlarının birleştirildiği çok fazla çalışmanın bulunmadığı ancak daha çok demokratik tutumların incelendiği görülmektedir. Örneğin Sadık ve Sarı'nın (2011) çalışmasında öğretmen adaylarının demokrasi kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar konu edilmiştir. Demokrasiye yönelik toplam 208 metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlar eşitlik, kişisel çıkarlar, bağımsızlık, çaba, hayal, toplumsal temel, çok seslilik, sistem, toplumsal düzen ve modernleşme temaları altında toplanmıştır.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının demokratik değer, tutum ve olgunluklarının belirlendiği çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Demoulin ve Kolstad (2000) demokratik olgunluk ölçeği uyguladıkları araştırmalarının sonucunda kız öğrencilerin demokratik olgunluk düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Benzer biçimde Akın ve Özdemir'in (2009), Ural ve Sağlam (2011) Gömleksiz ve Çetintaş'ın (2011) çalışmalarında da cinsiyet değişkeni üzerinde durulmuş ve kadınlar lehine farklılıklar belirlenmiştir. Ancak Yurtseven (2003), öğretmenler üzerinde yapmış olduğu çalışmasında cinsiyetin demokratik değerler üzerinde etkisi olmadığını belirlemiştir. Aynı şekilde Yazıcı (2011), Ektem ve Sünbül (2011) de yaptıkları çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Buna ek olarak Yazıcı (2011), öğretmen adaylarının demokratik değerleri üzerinde öğretim türü, sınıf düzeyi, yerleşim birimi, anne eğitim durumu, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, yaş ve gelir düzeyleri değişkenlerinin de anlamlı bir farklılık yaratmadığını belirlemiştir. Buna karşın bir başka çalışmada öğretmen adaylarının demokrasiye ilişkin algılarını en çok etkileyen faktörlerin, aile, basın-yayın organlarındaki haberler ve arkadaş çevresi olduğu vurgulanmıştır (Sadık ve Sarı, 2011). Nitekim Ural ve Sağlam (2011), öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik tutumların anne eğitim durumu açısından annesi okuma yazma bilenlerin lehine anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya koymuşlardır.

Demokrasi anlayış olarak görerek ya da bireylerin birbirlerinden etkilenmesiyle de öğrenilebilecek bir kavramdır. Örneğin Rowland (2003) tarafından yürütülen çalışmada, öğretim elamanlarının sergiledikleri demokratik tutumların, öğrencilerin demokratik tutumları üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir. Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Dicle (2006), yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerinin; nevrotik eğilimlere, kendini gerçekleştirme düzeyine ve sosyal ilişkilerde yeterlik düzeyine göre değişip değişmediğini incelemişlerdir. Buna göre demokratik tutum düzeyi düştükçe nevrotik eğilimlerin arttığı belirlenmiştir.

Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar (2006) tarafından yürütülen çalışmada ise öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutumları ile demokratik değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir. Alan yazında bireylerin demokratik tutumlarının farklı fakülte, bölüm, program ve alan türü değişkenlerine göre karşılaştırıldığı çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir. Gömleksiz ve Kan'ın (2008) çalışmasında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören öğrencilerin demokratik tutumlarının di-

ğer bölümlere göre daha yüksek olduğu, Tezsiz Yüksek Lisans Programındaki öğrencilerden Sosyal alanlardaki öğrencilerin demokratik tutumlarının daha yüksek olduğu, Tezsiz Yüksek Lisans Programı ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında yapılan karşılaştırmalarda ise Eğitim Fakültesi öğrencilerinin tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir başka çalışmada ise öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının, öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre ve Türkçe Öğretmenliği Bölümü lehine farklılaştığı görülmektedir (Gömleksiz ve Çetintaş, 2011). Ancak alanda yapılan bazı çalışmalarda da öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının bölüm değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür (Akın ve Özdemir, 2009; Ektem ve Sünbül, 2011).

Bütün bu çalışmalar değerlendirildiğinde alan yazında özellikle demokratik tutumlar ve demokratik değerler konularında hem birbirini destekleyen hem de birbirinden farklı sonuçlara ulaşılan çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak demokrasi kavramının bireyler için ne ifade ettiğini betimlemeye dönük çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple çalışma konusu olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokratik algılarını metaforlarla belirlemeye dönük bir çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmaktır. Böylece öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin olarak zihinlerinde barındırdıkları düşünceleri yorumlamak hedeflenmiştir. Bu genel amaç çerçevesinde araştırmaya ilişkin alt amaçlar şöyle sıralanmıştır:

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin olarak sahip oldukları metaforlar nelerdir?

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar, hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

Yöntem

Araştırma, olgu bilim desenine (fenemonoloji) uygun olarak yürütülmüştür. Olgu bilim deseni, bilinen; ancak aynı zamanda tam anlamıyla kavranamayan olguları araştırmayı amaçlayan çalışma biçimidir. Algılar, yönelimler ve kavramların araştırılması bu çalışma desenine uygundur (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 72). Olgu bilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek birey ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 74). Olgubilim deseninde yapılan araştırmalarda veri analizi,

anlamları ortaya çıkarabilecek biçimde içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilir. Buradaki amaç, olguyu tanımlayabilecek temalara ulaşabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 75).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı Bahar yarıyılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında öğrenimine devam eden son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının son sınıftan seçilmesi ve uygulama yapılması için bahar yarıyılının tercih edilmesi, adı geçen öğretmenlik programındaki alınabilecek derslerin tamamlanmış olması istendiği içindir. Zira Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında demokrasi kavramına ilişkin ders içeriklerinin olduğu bilinmektedir. Çalışmada 20'si kız 21'i erkek toplam 41 öğretmen adayından görüş alınmıştır. Öğretmen adaylarının 17'si I. öğretim, 24'ü ise II. öğretimden seçilmiştir. Öğretmen adaylarının araştırmaya dâhil edilmelerinde gönüllülükleri dikkate alınmıştır. Araştırma grubu, araştırmacıya yakın ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçmesini sağlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2006) kolay ulaşılabilir durum örneklemesine uygun olarak yapılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarına *"Demokrasi ……a/e benzer; çünkü ……."* biçiminde bir cümle verilerek, görüşlerini yazmaları istenmiştir. Hazırlanan formlarda öğretmen adaylarının cinsiyet ve öğrenim şekillerini belirtebilecekleri kişisel bilgiler bölümü de bulunmaktadır. Öğretmen adaylarına formları doldurmaları için gerekli süre verilmiştir. Daha sonra dağıtılan formlar toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde elde edilen veriler içerik analizine uygun olarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerin açıklanabileceği kavramlara ve ilişkilere ulaşma sürecidir. Bu çözümleme sürecinde, veriler, derin bir işleme tabi tutularak, üzerinde çalışılan konuya ilişkin kavram ve temaların belirlenmesi sağlanır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir ve anlaşılır bir biçimde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Verilerin çözümlenmesi araştırma ekibi tarafından yapılmıştır.

Öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlar listelenmiştir. Daha sonra metaforların gerekçeleri de göz önüne alınarak kategoriler belirlenmiştir. Elde edilen kategoriler, araştırmanın güvenirliğini sağlamak amacıyla, metaforların içerisinde yer aldıkları kategorileri temsil edip etmediğini belirlemek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü sonucunda kavramsal açıklaması uygun görülmeyen metaforlar kavramsal kategoriler dışında tutulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'in (2006, 257) belirttiği gibi, nitel araştırmaların geçerliğinin sağlanmasında araştırmacı, elde ettiği verileri ayrıntılı olarak rapor eder ve sonuçlara nasıl ulaştığını açıklar. Bu nedenle, mevcut araştırmada özellikle bulgular kısmında, metaforlara ilişkin kategorilere nasıl ulaşıldığı ve metaforların gerekçeleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında ulaşılan verilerin çözümlenmesiyle elde edilen bulgulara ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Yorumlama yapılırken demokrasi kavramına ilişkin metaforlar, metaforların içerisine girdiği kavramsal kategoriler ve gerekçeleri sunulmuştur. Öğretmen adaylarının görüşlerinden alınan doğrudan alıntılar, metaforların gerekçelerini açıklar niteliktedir. Görüşler, öğretmen adaylarına verilen numara ve cinsiyetlerini belirtecek bir harfle kodlanarak sunulmuştur.

Yapılan analizler sonucunda demokrasi kavramına ilişkin olarak toplam 24 metaforun oluşturulduğu, bu 24 metaforun ise beş ayrı kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla "*eşitlik ve özgürlük", "çeşitliliği barındırma", "gereklilik", "kargaşa ve zayıflık", "ulaşılamama"* olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların kodlanmasında ilk iki harf (ÖA) öğretmen adayını, bunların ardından gelen rakam sırasını, son harf ise (E-K) cinsiyeti ifade etmektedir.

1. Eşitlik ve özgürlük kategorisi

Tablo 1 eşitlik ve özgürlük kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 1: Eşitlik ve özgürlük kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü	Kategori
1	Özgür insan	6	Özgürlük	Eşitlik/Özgürlük
2	Aile	2	Özgürlük	

3	Ölüm	1	Eşitlik sağlaması
4	Sınıfsız toplum	1	Eşitlik
5	Yağmur	1	Eşit olması

Tablo 1 incelendiğinde, eşitlik ve özgürlük kategorisi içerisinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Bu metaforlar, vurgulanmalarındaki yoğunluğa göre *özgür insan, aile, ölüm, sınıfsız toplum* ve *yağmur* biçiminde sıralanmaktadır. Bu kategoride en fazla dile getirilen metafor *"özgür insan"* metaforudur. Altı öğretmen adayı demokrasi kavramını özgür insan benzetmesiyle açıklamaya çalışmıştır. Örneğin bir öğretmen adayı (ÖA.1-K), *"…….çünkü demokrasi özgürlük demektir….serbestlik demektir..."*diyerek özgür insan benzetmesini açıklamıştır.

Demokrasiyi *"aile"* metaforuyla anlatan bir başka öğretmen adayı ise durumu açıklarken, (ÖA.2-E)*"….çünkü herkes kendi görüşlerini söylerken aktarırken ailesine karşı söylüyormuş gibi rahat davranır..."* ifadesini kullanarak ailedeki eşitlik ve özgürlükle demokrasi kavramının bireyleri eşitlediği yönündeki benzetmesini kuvvetlendirmiştir.

Demokrasi kavramına ilişkin olarak eşitlik ve özgürlük kategorisinde bir başka karşılaşılan metafor *"ölüm"*dür. Demokrasiyi ölüm kavramıyla özdeşleştiren bir öğretmen adayı (ÖA.5-E), *"……çünkü ölüm herkesi eşitler, yerin altında herkes eşittir, kimseye ayrıcalık gösterilmez…."* diyerek ölüm ve demokrasi kavramlarının insanları eşitleyen tarafına dikkat çekmiştir.

Bu kategoride ortaya çıkan bir diğer metafor *"sınıfsız toplum"*dur. Bu metafora ilişkin olarak bir öğretmen adayı görüş belirtmiştir ve (ÖA.7-E)*"...çünkü yöneten ve yönetilen arasında fark olmamalıdır...önemli olan bireydir…."* diyerek görüşlerini açıklamıştır.

Bu kategorideki son metafor *"yağmur"*dur. Demokrasiyi yağmur kavramıyla açıklamaya çalışan bir öğretmen adayı (ÖA.21-K.... *"…… çünkü bir yere yağmur yağarken herkese eşit yağar…"* diyerek durumu netleştiren ve yağmur metaforunu anlamlandıran bir açıklama yapmıştır.

2. Çeşitliliği barındırma kategorisi

Çeşitlilik kategorisi içinde yer alan metaforlar ve bu metaforların gerekçeleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Çeşitliliği barındırma kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü	Kategori
1	Deniz	2	Farklı türleri barındırması	Çeşitliliği Barındırma
2	Mardin	1	İnsan çeşitliliği	
3	Orman	1	Ağaç çeşitliliği	
4	Lokomotif	1	Ardı ardına çok şey barındırma	
5	Kilim deseni	1	Desen çeşitliliği	
6	Çiçek	1	Renk çeşitliliği	
7	Bahçe	1	Bitki çeşitliliği	

Tablo 2 incelendiğinde, çeşitliliği barındırma kategorisi içerisinde yedi ayrı metaforun bulunduğu görülmektedir. Bu metaforlar sırasıyla *deniz, Mardin, orman, lokomotif, kilim, çiçek* ve *bahçe* biçiminde sıralanmaktadır.

Demokrasiyi *"deniz"*e benzeten bir öğretmen adayı, benzetme nedenini açıklarken, (ÖA.32-K)*".....çünkü bütün balıkları barındırır...."* diyerek denizdeki çeşitliliğe vurgu yapmıştır.

Demokrasiyi *"Mardin"* metaforuyla açıklamaya çalışan öğretmen adayı ise gerekçesini, (ÖA.25-K)*"……çünkü Mardin'de farklılık, eşitlik ve hoşgörü vardır..."* biçiminde ifade etmiştir. Buna bağlı olarak, Mardin'deki farklı dini ve etnik yapının, eşitlik ve hoşgörü ortamını doğurduğunu anlatmaya çalışan öğretmen adayı demokrasi kavramını Mardin'deki bu yapıyla özdeşleştirmiştir.

Çeşitliliği barındırma kategorisindeki bir diğer metafor *"orman"*dır. Bu durumu açıklamaya çalışan katılımcı (ÖA.34-E)*".....ormandaki tüm ağaçların kendi öz varlığı, benliği, kendine has özellikleri ile vardır ve hiçbiri diğerinin yaşam hakkına müdahale etmez, ötekini kendine has yapay kalıplara sokarak onu ötekileştirmez. Herkes tüm farklılığı ve güzellikleriyle vardır ve hayat önünde eşittirler. Kısaca herkes olduğu için vardır ve değerlidir..."* biçiminde açıklamıştır. Bu açıklamada özellikle ormandaki çeşitliliğe vurgu yapılırken bu çeşitliliğin hoşgörüyü doğurduğu belirtilmiştir.

Çeşitliliğe ilişkin görüş belirten bir diğer öğretmen adayı ise demokrasiyi *"lokomotif"*e benzetirken, görüşünü ise (ÖA.14-K)*"...çünkü tıpkı lokomotif gibi birbiri ardına ekli pek çok farklı şey barındırır..."* cümlesiyle açıklamıştır.

Bir başka öğretmen adayı ise *"kilim"* metaforunu kullanarak, demokrasiyi farklı desenleri olan bir kilime benzetmiştir. Bu öğretmen adayı görüşünü (ÖA.10-E) *".....çünkü bir kilimi anlamlı yapan, oradaki farklı desenlerin oluş-*

turduğu bütünlüğün güzelliğidir. Her desen farklıdır ama bir arada sıradanlıktan çıkar yani bir boyut kazanır..." diyerek kilimlerdeki desene ve bu desenlerin birlikteliklerindeki güzelliğe dikkat çekmiştir.

Çeşitliliği barındırma kategorisinde yer alan bir diğer metafor ise *"çiçek"*tir. Çiçek metaforunun gerekçesi ise katılımcılardan biri tarafından (ÖA.25-K)"….. *çünkü farklı renkleri vardır çiçeklerin…"* biçiminde açıklanmıştır.

Bu kategorideki bir diğer metafor ise *"bahçe"*dir. Bahçe metaforuna ilişkin olarak öğretmen adayının görüşü (ÖA.40-K)"*...çünkü farklı pek çok bitki bir bahçede barınabilir..."* biçiminde dile getirilmiştir.

3. Kargaşa ve Zayıflık kategorisi

Demokrasiye ilişkin olarak algılanan kargaşa ve zayıflık kategorisine ait metaforlar ve bu metaforların gerekçeleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Kargaşa ve zayıflık kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü	Kategori
1	İnsan	5	Karmaşık yapı	Kargaşa ve Zayıflık
2	Deve	1	Eksik yönleri (girinti çıkıntı)	
3	Örümcek ağı	1	Güçlü tarafından delinir	
4	Kelebek	1	Çabuk zarar görmesi	

Tablo-3 incelendiğinde demokrasinin kargaşaya yol açtığı ve zayıf olduğu düşünülen yönlerine vurgu yapan metaforlar dikkat çekmektedir. Bu kategori içerisinde toplam dört metafor belirlenmiştir. Bu metaforlar sırasıyla insan, deve, örümcek ağı ve kelebektir.

Demokrasinin *"insan"*a benzediğini ifade eden bir öğretmen adayı özellikle insanın karmaşık yapısına vurgu yaparak (ÖA.27-K) *"….çünkü insan kadar karmaşıktır... anlaşılması çok zordur…"* demiş ve demokrasinin de anlaşılmasının zor olduğunu ifade etmiştir.

Bir başka öğretmen adayı ise *"deve"* metaforunu kullanırken görüşünü (ÖA.36-E) *"……çünkü devedeki gibi çıkıntıları, hörgüçleri vardır demokrasinin…yani demokrasinin tam olarak var olabilmesi için yapılması gerekenler vardır… eksiklikler olmamalıdır… bir yerde demokrasi var diyebilmemiz için o yerde özgürlük olmalı,….diğer bir kişinin hakkına girmeden kişilik hakları korunabilmelidir…"* cümlesiyle açıklamış ve devenin girintili çıkıntılı yapısını

demokrasi kavramıyla özdeşleştirerek demokrasi anlayışının da bir takım eksikleri olabileceğine vurgu yapmıştır.

Yine bir diğer öğretmen adayı *"örümcek ağı"* metaforunu kullanırken, (ÖA.41-K) *"....bir örümcek ağı gibidir ve büyük örümcekler bu ağı delip geçer...."* cümlesiyle demokrasinin güçlü ve güçsüz arasında eşit olmadığını ifade etmiş ve kendince demokrasinin olumsuz bir yönünü vurgulamıştır.

Bir diğer öğretmen adayı ise *"kelebek"* metaforunu kullanarak görüşlerini (ÖA.12-E) *"……çok sıkarsak zarar görür, fazla serbest bırakırsak da uçup gider ve önüne geçilmeyecek sonuçlara neden olabilir."* şeklinde açıklamıştır.

4. Gereklilik kategorisi

Demokrasi kavramına ilişkin olarak ortaya çıkan bir diğer kategori, gerekliliktir. Bu kategori ve bu kategori içindeki metaforlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Gereklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü	Kategori
1	Aşk	2	Vazgeçilmez olması	Gereklilik
2	Hayat	2	Vazgeçilmez olması	
3	Bilim adamı	1	Çözüm üretmesi	
4	Ayna	1	Objektiflik	

Tablo- 4 incelendiğinde, gereklilik kategorisi içerisinde dört metaforun olduğu görülmektedir. Bu metaforlar aşk, hayat, bilim adamı ve ayna biçiminde sıralanmıştır.

Demokrasiyi *"aşk"*a benzeten bir katılımcı, bu duruma ilişkin görüşlerini (ÖA.9-K) *"……çünkü demokrasi aşk gibi herkesin vazgeçilmezi olmalıdır..."* diyerek açıklamış ve demokrasinin gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Bu kategorideki bir diğer metafor *"hayat"*tır. Bu metafora ilişkin olarak bir öğretmen adayı (ÖA.4-K) *"...çünkü hayat gibi vazgeçilmezdir...."* cümlesini dile getirerek demokrasinin vazgeçilmez oluşuna vurgu yapmıştır.

Demokrasiyi *"bilim adamı"*na benzeten bir öğretmen adayı ise durumu açıklamak için (ÖA.11-E) *"……çünkü insanlık için sürekli yeni doğrular ve çözümler arar...."* cümlesini kurmuştur. Böylece demokrasinin gerekliliğine vurgu yapmaya çalışmıştır.

Bu kategorideki son metafor*"ayna"* metaforudur. Bu konuya ilişkin olarak bir öğretmen adayı (ÖA.18-E)*"……çünkü aynada ne varsa biz onu görürüz…. yani bir objektiflik söz konusudur…kimsenin düşüncesi değiştirilemez ve gizlenemez..."* cümlesiyle demokrasinin olumlu bir yönüne ilişkin görüşlerini özetlemiştir.

5. Ulaşılamama kategorisi

Demokrasi kavramına ilişkin olarak ortaya çıkan bir diğer kategori ulaşılamamadır. Bu kategoriye ilişkin bulgular Tablo5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Ulaşılamama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü	Kategori
1	Tanışılmayan biri	1	Meçhul olması	Ulaşılamama
2	Yalan	1	Gerçekte olmaması	
3	Hayal	1	Zor ulaşılması	
4	Boş havuz	1	Gerçekte var olmaması	

Ulaşılamama kategorisine ilişkin olarak toplam dört metafor belirlenmiştir. Bu dört metafor gerekçeleriyle birlikte incelendiğinde araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarının, genel olarak demokrasiye ilişkin görüşlerinde bir takım sıkıntılar olduğu dikkat çekmektedir. Bu kategoriye ilişkin olarak ortaya konan metaforlar, tanışmadığım biri, yalan, hayal ve boş havuz biçiminde sıralanmıştır.

Araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarından biri demokrasi kavramını açıklarken *"tanışılmayan biri"* diyerek görüşlerini (ÖA.13-K)*".....çünkü demokrasi bize kişinin kendi haklarını bilip koruyup başkalarının haklarına saygı gösterilmesi olarak okutuldu… ama yaşamın hiçbir aşamasında bunu görmedim…. bu yüzden demokrasiyle tanışmadım…."*diyerek açıklamıştır.

Bir diğer öğretmen adayı ise demokrasiyi *"yalan"* metaforuyla açıklarken, (ÖA.30-K)*"...çünkü bence olmayan bir şey varmış gibi anlatılıyor…kimsenin birbirine tahammülünün olmadığı bir yerde demokrasiden söz edilebilir mi?...."* cümlesiyle ifade etmiştir.

Bir başkası ise *"hayal"* metaforunu kullanarak görüşünü (ÖA.20-E)*"…çünkü bir hayal kadar ulaşılması zordur…."* diyerek açıklarken demokrasinin ulaşılmaz oluşuna vurgu yapmıştır.

Bu kategori içerisindeki son metafor *"boş havuz"* dur. Demokrasiyi boş bir havuza benzeten katılımcı ise (ÖA.23-E) *"....çünkü demokrasi dilde, söylemde var ama aslında içi boştur...."* cümlesiyle demokrasiye olan güveninin problemli oluşunu açıklamıştır.

Sonuç, tartışma ve öneriler

Demokrasi, vatandaşların eşit haklara sahip olmasını gerektiren bir yönetim biçimi olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, böyle bir yönetim biçimiyle yönetilen ülkelerdeki vatandaşların hak ve özgürlüklerinin demokrasi kavramıyla korunduğu ve düzenlendiği söylenebilir. Vatandaşların gerek dünya görüşlerini gerekse birlikte yaşayışlarını çok boyutlu etkileyebileceği düşünülen demokrasinin, bireyler tarafından içselleştirilmesi ve düşünce biçiminden öte yaşayış biçimi haline gelmiş olması gerekir. Ancak bu takdirde gerçek demokrasiden bahsedilebilir. Bu sebeple bireylerin demokrasiyi algılayış biçimleri ve demokrasi kavramına yükledikleri anlamlar önem taşımaktadır.

Geleceğin mimarı olan öğretmenlerin demokrasi kavramını algılayış biçimleri, onların toplumun bireyi ya da ülkenin vatandaşı olmanın yanı sıra, eğitim camiasının neferleri olma rolüyle, kendi yaşamlarını etkilemekten öteye, gelecek nesilleri etkileyeceği düşünülerek araştırılan bir konu olmuştur. Bu bağlamda, alan yazında özellikle öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda demokratik tutumlar konu edilmiştir. Bu çalışmalar gerek öğretmen adaylarının demokratik niteliklerini araştıran (Genç ve Kalafat, 2008; Gömleksiz ve Kan, 2008; Gömleksiz ve Çetintaş, 2011; Yazıcı, 2011) gerekse öğretmen adayları gözünden, öğretmenlerin demokratik değerlere ne ölçüde sahip olduklarını belirlemeye dönük bir biçimde gerçekleştirilmiştir (Demircioğlu, Mutluer ve Demircioğlu, 2011). Yine benzer biçimde öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile öğrenme-öğretme anlayışları arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalar da yapılmıştır (Oğuz, 2011). Demokrasi kavramına ilişkin metaforik algıların belirlenmesine dönük olarak yürütülen bu araştırmada ise Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programındaki son sınıf öğrencilerinin görüşleri alınmıştır. Buna göre demokrasi kavramına ilişkin olarak üretilen metafor sayısı 24 olarak belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu metaforlar, çalışma ekibiyle birlikte sınıflandırılarak beş ayrı kavramsal kategori oluşturulmuştur.

Öğrenci görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan metaforlar özgür insan, aile, ölüm, sınıfsız toplum, yağmur, deniz, Mardin, orman, lokomotif, kilim, çiçek,

bahçe, insan, deve, örümcek ağı, kelebek, aşk, hayat, bilim adamı, ayna, tanışılmayan biri, yalan, hayal, boş havuz biçiminde sıralanmaktadır.

Demokrasi kavramına ilişkin olarak yapılan benzer bir çalışmada insan, hayal, deniz, çiçek metaforlarının kullanıldığı (Yüce ve Demir, 2011) ve her iki çalışmanın sonuçlarında benzerlikler bulunduğu görülmüştür. Yapılan benzer bir çalışmada da demokrasi kavramına ilişkin olarak mevcut çalışmayla paralellik gösteren aile, yağmur, yalan, çiçek, hayal, boş havuz, ayna metaforlarının geliştirildiği görülmüştür (Sarı ve Sadık, 2011). Bir başka çalışma ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yine demokrasi kavramına ilişkin olarak bu çalışmada da orman, çiçek bahçesi, aile, insan, hayat metaforlarının üretildiği görülmüştür (Sadık ve Sarı, 2012).

Fransız devriminin temel sloganı olan "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" kavramları bugün de demokrasiye ait üç temel değerin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu değerler özgürlük, eşitlik/adalet ve dayanışma olarak bilinmektedir (Gombert, 2010). Mevcut çalışmada öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin bu temel değerlerle ilişkili görüş bildirip bildiremeyecekleri üzerinde düşünülmüştür. Ulaşılan sonuçlar ve ortaya konan metaforlar öğretmen adaylarının demokrasi değerine ilişkin fikir sahibi olduklarının en belirgin göstergesidir. Araştırmada ulaşılan toplam 24 metafor, katılımcıların onlara yükledikleri anlamlar dikkate alınarak, beş ayrı kavramsal kategoriye ayrılmıştır. Bu metaforlardan *özgür insan, aile, ölüm, sınıfsız toplum* ve *yağmur* metaforları taşıdıkları anlam gereği *"eşitlik ve özgürlük"* kategorisinde; *deniz, Mardin, orman, lokomotif, kilim, çiçek* ve *bahçe* metaforları *"çeşitliliği barındırma"* kategorisinde; *insan, deve, örümcek ağı* ve *kelebek* metaforları *"kargaşa ve zayıflık"* kategorisinde; *aşk, hayat, bilim adamı* ve *ayna* metaforları *"gereklilik"* kategorisinde ve son olarak *tanışılmayan biri, yalan, hayal* ve *boş havuz* metaforları ise *"ulaşılamama"* kategorisinde yer almıştır. Bilindiği gibi demokrasi sürecinin temel değerleri "eşitlik", özgürlük", "adalet", "aklın egemenliği", "insana saygı" biçiminde sıralanabilir (Büyükdüvenci, 1990). Bu sürecin kriterleri ise etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilinçli anlayış, gündemin kontrolü ve erişkinlerin dâhil olmasıdır (Dahl, 2001). Bütün bunlardan hareketle, araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarının temelde demokrasiye ilişkin olarak eşitlik, özgürlük, çeşitlilik gibi kavramlara vurgu yaptıkları ancak; demokrasinin kendi içerisinde zayıf noktalarının olması ve ona ulaşılamaması nedeniyle bir takım eksikliklerinin de bulanabileceğini vurguladıkları görülmektedir. Bu nedenle, öğretmen adaylarının demokrasi kavramının bilincinde oldukları; buna karşın

demokrasinin toplumsal yaşamda gerçek manada uygulanması noktasında eksiklikler olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Yapılan benzer bir çalışmada, demokrasi kavramına ilişkin olarak ulaşılan metaforlar, eşitlik anlayışı olarak demokrasi, farklı unsurları içeren bir varlık olarak demokrasi, erişilmesi güç bir varlık olarak demokrasi, değerli bir varlık olarak demokrasi, güç anlayışı olarak demokrasi gibi sınıflamalarla mevcut çalışmayla benzerlikler gösteren sonuçlar ortaya konmuştur (Yüce ve Demir, 2011). Yine öğretmen adayları üzerinde yapılan benzer başka bir çalışmada ise demokrasi kavramına ilişkin metaforlar eşitlik, çokseslilik, kişisel çıkarlar, toplumsal temel ve hayal gibi kavramsal kategorilere ayrılarak, mevcut çalışmayla benzerlikler taşıyan özellikler göstermiştir (Sarı ve Sadık, 2011). Bir diğer çalışmada ise mevcut çalışmaya paralellik gösteren çoğulculuk, yaşam kaynağı ve hayal gibi kavramsal kategorilerin oluştuğu görülmüştür (Sadık ve Sarı, 2012). Bu bağlamda demokrasinin eşitlik-özgürlük, çeşitlilik gibi durumları gözeten; bununla birlikte uygulanması noktasında olumlu ve olumsuz durumları ortaya çıkaran bir olgu olduğu ifade edilebilir. Ayrıca demokrasi kavramına ilişkin olarak ulaşılma noktasında da bir takım sıkıntılar yaşandığı söylenebilir.

Bu sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Demokrasi anlayışının geliştiği, güçlendiği ve küresel bir boyut kazandığı günümüz dünyasında, demokrasiyi benimsemiş ve içselleştirmiş öğretmen adaylarını yetiştirme sürecinde öğretmen yetiştiren kurumların programlarında demokrasi eğitimine yer verilmelidir. Bu durum gelecekte öğrencilerine demokrasi kavramını, demokrasinin önemini ve gerekliliğini öğretecek olan Sosyal Bilgiler öğretmen adayları için ayrı bir önem taşımaktadır.
- Öğretmen adaylarına demokrasi kavramı teorik bilgi düzeyinde sadece bir kavram olarak öğretilmek yerine, bir tutum ve değer algısı olarak kazandırılmalıdır. Bunun için demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik örnek olay uygulamalarına yer verilmeli ve sınıf ortamında öğretmen adaylarının çeşitli senaryolar oluşturarak, drama ve rol oynama yöntemlerini kullanarak demokrasi kavramını benimsemeleri ve içselleştirmeleri sağlanmalıdır.
- Benzer çalışmalar farklı üniversitelerde farklı programlarda öğrenim gören öğrenciler üzerinde de gerçekleştirilebilir.
- Eğitim fakültesinde öğrenimine devam eden farklı sınıf düzeyindeki öğretmen adayları üzerinde de benzer nitelikte çalışmalar yapılabilir.
- Farklı bölümler üzerinde yapılan çalışmalarda ortaya çıkan metaforlar karşılaştırılabilir.

Kaynakça

Akın, U. & Özdemir, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42*(2), 183-198.

Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, *171*, 100-108.

Bolay, H. S. (1999). *Felsefi doktrinler ve terimler sözlüğü*. 8. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakülte Dergisi, 23*(2). 583-597.

Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(4), 693-712.

Dahl, R. A. (2001). *Demokrasi üstüne* (Çev. B. Kadıoğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Demircioğlu, İ. H., Mutluer, C. ve Demircioğlu, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *19*(2), 577-586.

Demoulin, D. F. ve Kolstad, R. (2000). Assessing the gains of behavioral dynamics essential for success in democracy for teacher education students. *College Student Journal, 34*(3), 417-424.

Ektem, I. S. ve Sünbül, A. M. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 31*, 159-168.

Ertürk, S. (1978). *Diktacı tutum ve demokrasi*. Ankara: Tekışık Matbaası.

Fettahlıoğlu, M. Ş. (2005), KSÜ Öğretim elemanlarının demokratik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile emprik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*, 211-222.

Gombert, T. (2010). Sosyal demokrasi el kitabı: sosyal demokrasinin temelleri, (çev. Recai Hallaç), İstanbul: Sena Ofset

Gömleksiz, M. N. ve Çetintaş, S. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları (Fırat, Dicle, 7 Aralık, Cumhuriyet ve Erzincan Üniversiteleri Örneği), *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1-14.

Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans

programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi örneği), *Milli Eğitim*, *178*, 44-64.

Gürbüz, G. (2006). İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güven, S. (2009). Demokrasi eğitimi. Refik Turan, Ali Murat Sünbül, Hakan Akdağ. (ed.). (ss. 416-486) *Sosyal bilimler öğretiminde yeni yaklaşımlar*. Ankara: PegemA Akademi.

Karadağ, E., Baloğlu N. ve Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi, 4*(12), 65-82.

Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Özkamalı, E. ve Dicle, A. N. (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 149-158

Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2010). Demokratik vatandaşlık ve din öğretimi: Yeni yaklaşımlar ve Türkiye'de DKAB dersleri bağlamında bir değerlendirme, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,1*(1), 29-53.

Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil*. (Çev. Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

MEB, (2011). *Sosyal bilgiler 6.-7. sınıf programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx?tur=&lisetur=&ders=&sira=&sinif=&sayfa=2 adresinden 08.08.2011 tarihinde edinilmiştir.

NCSS. (*2001*). *Creating effective students,* www.socialstudies.org/.../effectivecitizens adresinden 08.08.2011 tarihinde edinilmiştir.

Oğuz, A. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme ve öğrenme anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *9*(22), 139-160.

Raywid, M. A. (1976). The democratic classroom: Mistake or misnomer. *Theory into Practice*, *26*(1).480-489.

Rowland, S. (2003).Teaching for democracy in higher education. *Teaching in Higher Education, 8*(1), 89-101.

Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(2), 281-326.

Sadık, F. ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi, 1*(1), 48-62.

Sarı, M. ve Sadık, F. (2011). Öğretmen adaylarının demokrasi algıları (Çukurova Üniversitesi örneği). *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi 1*(2), 67-82.

Sartori, G. (ts.). *Demokrasi kuramı*. (çev. Deniz Baykal). Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği.

Ural, N. & Sağlam. H. İ. (2011). İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *9*(22) 161-180.

Yazıcı, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *36*(159), 165-178.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (Genişletilmiş 5. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüce, S. G. & Demir, Ö. (2011). Polis adaylarının "demokrasi" kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, *13*(2), 147-178.

Yurtseven, R. (2003). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.